

В. М. КОЛПАКОВ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ПРОБЛЕМА ПОЛІТИКИ І СТРАТЕГІЇ ОСВІТИ

Наукові праці МАУП, 2016, вип. 51(4), с. 62–68

Розглянуто взаємозв'язок політики і стратегії, їх вплив на стратегічне управління системою підготовки професіоналів стратегічного мислення. Зокрема, фіксується недостатньо розроблена понятійна система теорії стратегічного управління; неготовність практики сприймати рекомендації теорії.

“...Теорія, яка завжди хоче йти в ногу з досвідом, рано чи пізно помститься за себе, якщо її надто ігнорувати” — Жан-Батіст Клебер [16, 33].

Сьогодні вже всі управлінці знають, що великими і складними соціально-економічними системами краще управляти стратегічно. Поняття “стратегія”, “політика”, “стратегічне управління” не зовсім коректно використовуються по відношенню до управління фірмами, галузями економіки, системою освіти тощо. Вищими навчальними закладами, відповідно до державного стандарту, введений курс підготовки студентів: “Стратегічне управління” і “Стратегічний менеджмент”. Робиться спроба формувати стратегічну свідомість, мислення у майбутніх управлінців. З'являються концептуально-проектні версії поняття стратегічного управління фірмами та організаціями. Популярним термін “стратегія” стає і в методології, і в лінгвістиці, і у психології мислення тощо. Однак у більшості підручників зі стратегічного управління не дається розуміння сутності стратегії і політики. Для вирішення цього завдання слід відокремити суб'єктивний погляд на специфіку стратегічного управління, індивідуальний сенс цих понять від позаіндивідуального, культурно орієнтованого значення цих термінів. Це призводить до необхідності серйозного аналізу сутності стратегії та стратегічного управління. І головне, слід задуматися, готуємо ми фахівців зі стратегічного управління чи ні.

Історично простежується, що проблемою політики і стратегії держави завжди займалися посадові особи вищого ієрархічного рівня управління. Аналіз наявних публікацій показує, що у сфері освіти склалося глибоке нерозуміння його ролі в системі підготовки стратегів для керування великими і складними соціально-економічними системами, що система освіти є фактором виходу з системної кризи, розвитку країни, забезпечення національної незалежності. У системі освіти існує думка, що провідними школами у підготовці фахівців для стратегічного управління є університети США. Не зверта-

ється увага на результати досліджень національних дослідницьких центрів. Аналіз навчальної літератури, якою користуються для навчання стратегічного управління у вузах України, показує, що переважають здебільшого підручники західних шкіл. Проте ні в одному з них не дається навіть правильне визначення стратегії і політики.

Проаналізуємо взаємозв'язок політики і стратегії освіти та політики і стратегії держави, сутність стратегічного управління, важливість підготовки фахівців стратегічного управління в національній системі освіти.

Для того щоб ми могли практикувати, тобто щоб у нас були грамотні педагоги, психіатри, інженери, які вміють бачити і діяти, потрібно в процесі їх навчання у школі та вузі начиняти їх голови правильними поняттями. Якщо у них будуть правильні поняття, вони будуть вміти діяти і орієнтуватися в ситуації.

Г. П. Щедровицький [21, 5]

Поняття “**стратегія**” етимологічно походить від грецького *strategia*, складається з двох частин: *stratos* — військо і *ago* — веду, тобто за походженням є військовим терміном. Г. Д. Бюлов (1760–1806) цей термін повернув у сферу військового мистецтва та державного управління в кінці XVIII ст. [16, 23]. Термін “стратегічне управління” стосовно інших сфер діяльності, зокрема економіки, був введений в 60–70-х роках XX ст. у зв'язку із загостренням конкурентної боротьби. Оскільки теоретики управління економікою і господарством теорію військового мистецтва не вивчали, то виникло нерозуміння термінів “стратегія” і “політика” та їх взаємозв'язку і взаємообумовленості.

Класик американського стратегічного управління у сфері бізнесу І. Ансофф при аналізі сучасного розуміння стратегії — бізнесу дає кілька її відмінних характеристик [3]: стратегія ... встановлює загальні напрями, фокусує увагу на стратегічних галузях; до стратегії звертаються в мінливих умовах; при формуванні стратегії неможливо врахувати всі можливості, а її реалізація вимагає зворотного зв'язку; стратегія і мета взаємопов'язані. Особливо наголошується на тому, що концепція стратегії — матерія тонка, іноді досить абстрактна. Абстрактну, сутнісну сторону стратегії виділяє і О. С. Анісімов [1]. Під абстракцією він розуміє підсумок узагальнення результатів споглядання, спостереження, первинних описів об'єкта вивчення ... виділення “спільного” з безлічі однотипних образів ... абстрагування неможливо без трансформації свідомості того, хто мислить [2, 10–11]. Прикладами абстракцій виступають концепція, теорія, поняття, категорія, значення. Облік цих особливостей складає сутність формування та впровадження стратегії. Стратегія сьогодні стає важливим і надзвичайно необхідним інструментом управління. Однак наявність протиріч вже у визначенні поняття “стратегія” робить необхідним проведення спеціального аналізу для з'ясування її сутності та зв'язку з “політикою”.

І. Ансофф у своїх дослідженнях намагався дати це визначення, але змушений був визнати, що “систематизоване формулювання стратегії — справа

досить заплутана і неефективна” [3]. У сфері бізнесу замість слова “стратегія” часто використовують слово “політика”. У десятках навчальних посібників, що використовуються в системі освіти України, взагалі не дається визначення поняття “стратегія” і не відзначається її зв’язок з політикою. Деякі вітчизняні автори, при виявленні великої різноманітності у розумінні “стратегії”, через різні причини наводять визначення американських фахівців: стратегія — набір правил..., взаємопов’язаний комплекс..., генеральна довгострокова програма..., засіб..., продумана сукупність норм [12, 556]; стратегія — це довгостроковий якісно визначений напрям розвитку організації [5]; в економіці стратегію розглядають (трактують) як комплекс довгострокових заходів (рішень, вказівок) по становленню, розвитку та оптимізації бізнесу [9, 24]; стратегія організації — це комплекс принципів її діяльності і відносин із зовнішнім і внутрішнім середовищем... [13, 10]; стратегія — це довгостроковий курс розвитку фірми, спосіб досягнення цілей [18, 28]; стратегічне управління — це реалізація концепції, в якій поєднуються цільовий, системний ситуаційний та інтегральний підходи до діяльності підприємства, що дозволяє встановлювати цілі розвитку... [20, 24]; стратегія — це генеральний план дій для досягнення поставленої мети; довгостроковий курс розвитку підприємства, спосіб досягнення цілей... Це засіб формування та реалізації ресурсів ... [19, 10].

Можна погодитися з Г. Мінцбергом, що слово “стратегія” давно вже застосовується в різних випадках і має різні значення, незважаючи на те, що традиційно воно мало цілком певне тлумачення. Якщо ми зможемо чітко сформулювати всі значення терміна “стратегія”, це, безумовно, допоможе людям впоратися з проблемою... ” [14, 33].

Про політику можна прочитати таке.

Політика організації ... означає визнання і в кінцевому підсумку поєднання різних конкуруючих між собою інтересів ... лежить в основі стратегії ... влада впливає на процес прийняття рішень в організації ... [7, 222, 224]; політика — це правила, або директиви, що визначають межі дій організації ... загальні напрями розвитку компанії, її положення і життєздатність [14, 23].

Таке розуміння стратегії та її зв’язку з політикою, а також відповідні рекомендації з її розробки та реалізації пропонуються нашим учням. Результати численних досліджень, що виконані нами в школі О. С. Анісімова, дають підстави погодитися з визначенням: “Стратегія — абстрактно-нормативне вираження шляху досягнення нової мети спільними зусиллями представників тієї чи іншої цілісності (підприємства, регіону, країни, спільноти тощо)” [2, 180; 12, 7–69]. Ця норма може бути представлена у вигляді плану, програми, проекту тощо як документ. Але це норма для управлінців стратегічного рівня, всі інші в управлінській ієрархії діють у рамках цієї норми.

Зв’язок політики і стратегії. З’ясуємо зміст і значення розуміння політики у словниках (див. таблицю).

Виходячи з аналізу, політика — це діяльність, спрямована на досягнення мети, реалізацію певних принципів, ідеологічних цінностей або чийхось інтересів. Отже, можна говорити, що політика — це діяльність людей в ор-

Визначення терміна “політика”, наведені в словниках

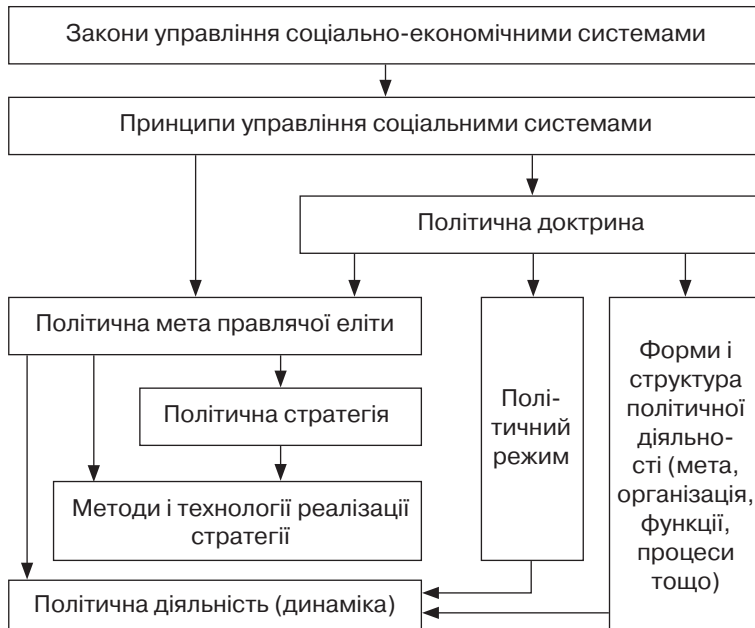
№ пор.	Зміст визначення	Автор (джерело)	Ключові поняття
1	Політика – це діяльність державної влади, партії чи громадської групи в галузі внутрішньодержавних або зовнішніх відносин, що обумовлена інтересами цієї влади, партії, групи	<i>Ожегов С. И.</i> Словарь русского языка. – Москва: “ОНИКС 21 век”, 2003. – С. 542.	Діяльність
2	Політика – діяльність у сфері відносин між великими соціальними групами, насамперед класами, а також націями і державами	<i>Краткий политический словарь.</i> – Москва, 1988. – С. 322–323.	Діяльність
3	Політика – це мистецтво управління державою ... наука про завдання та цілі держави, про засоби, які є в розпорядженні або бувають необхідні для виконання цих цілей	<i>Философский энциклопедический словарь.</i> – Москва: ИНФРА, 2002. – С. 352.	Мистецтво управлінської діяльності
4	Політика – мистецтво і наука управління через державні та інші політичні інститути; ... діяльність державних і громадських інститутів, що передбачає досягнення життєво важливих цілей; боротьба за владу, політичні махінації...	<i>Кравченко С. А.</i> Социологический энциклопедический русско-английский словарь. – Москва: АСТ, 2004. – С. 297.	Мистецтво діяльності
5	Політика – діяльність, що пов'язана з відносинами між класами, націями та іншими соціальними групами	<i>Современный словарь иностранных слов.</i> – Москва: Рус. яз., 2001. – С. 478.	Діяльність

ганізації, яка проектується і реалізується. Причому вже давно встановлено, що політика визначає стратегію. Це добре засвоїли військові. “Стратегія військова впливає з політики і обслуговує її. Своєю чергою стратегія справляє зворотній вплив на політику [6, 711]. Твердження про панування політики над стратегією ... має всесвітньо-історичний характер. Воно не підлягає ніякому сумніву... Без політики стратегія існувати не може [16, 43–44]. Стратегія не просто слідує в кільватері політики – вона впливає на неї і в той же час сама підпадає під вплив національної політики та пов'язаних з нею факторів ... політика повинна зберігати наступність при будь-яких адміністраціях [9, 25–26]. Тож у підручниках і навчальних посібниках, за якими навчаються наші студенти, не фіксується, не відзначається зв'язок політики і стратегії. Необхідно зрозуміти, що без політики немає стратегії. Якщо хтось не знає, у рамках якої політики він буде свою діяльність (реалізує норми соціуму), то це не означає, що її (політики) немає. Якщо у вас немає стратегії, то ви живете і працюєте, підкоряючись чужій стратегії, реалізуєте (на стратегічному рівні) чужі інтереси. Такі закони глобального світу, закони боротьби і сучасного ринку.

Основною особливістю, яку відзначають фахівці [4], є те, що політика охоплює владні відносини, політико-державну організацію суспільства. Політика та стратегія у сфері освіти визначаються політикою і стратегією держави, а не ринковими відносинами. Взаємозв'язок політики і стратегії представлений на рисунку.

З огляду на аналіз взаємозв'язку основних категорій (див. рисунок), можна зробити висновок, що різні тлумачення терміна “політика” залежать від розуміння інтерпретації поставлених цілей, завдань і функцій.

Політика, по суті, – діяльність управлінців стратегічного рівня. Беручи до уваги останнє, політика і стратегія освіти мають відповідати цілям суспільства, яке включає і державу, і систему освіти.

Взаємозв'язок політики і стратегії

Джерела

1. Анисимов О. С. Стратегии и стратегическое мышление (акмеологическая версия) / О. С. Анисимов. – Москва: Агро-Вестник, 1999. – 605 с.
2. Анисимов О. С. Методологический словарь для управленцев / О. С. Анисимов. – Москва, 2002. – 296 с.
3. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – Санкт-Петербург: Питер, 1999. – 416 с.
4. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления / Г. В. Атаманчук. – Москва: Юрид. лит., 1997. – 301 с.
5. Белошапка В. А. Стратегическое управление: принципы и международная практика / В. А. Белошапка, Г. В. Загорий. – Киев: Абсолют-В, 1998. – 351 с.
6. Военный энциклопедический словарь / под ред. Н. В. Огаркова. – Москва: Воениздат, 1983. – 863 с.

7. *Джонатан С.* Стратегический менеджмент. Ключевые понятия / С. Джонати, К. Дайон; пер. с англ. и под ред. Е. Е. Козлова. — Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2005. — 440 с.
8. *Кингстон-Маккори Д. Э.* Аспекты стратегии / Д. Э. Кингстон-Маккори. — Москва: Воениздат, 1966. — 217 с.
9. *Ковтун О. І.* Стратегія підприємства: підручник / О. І. Ковтун. — Львів: Новий світ, 2000. — 680 с.
10. *Колпаков В. М.* Стратегический кадровый менеджмент / В. М. Колпаков, Г. А. Дмитриченко. — Киев: МАУП, 2002. — 752 с.
11. *Конрад Н. И.* Синология / Н. И. Конрад. — Москва: Ладомир, 1995. — 621 с.
12. *Менеджмент: понятійно-термінологічний словник.* — Київ: МАУП, 2007. — 744 с.
13. *Мізюк Б. М.* Основи стратегічного управління: підручник / Б. М. Мізюк. — Львів: Магнолія, 2006, 2009. — 544 с.
14. *Миницберг Г.* Стратегический процесс. Концепции, проблемы, решения / Г. Миницберг, Дж. Куинн, С. Гошал. — Санкт-Петербург: Питер, 2001. — 567 с.
15. *Саєнко М. Г.* Стратегія підприємства: навч. посіб. / М. Г. Саєнко. — Тернопіль: Екон. думка, 2007. — 352 с.
16. *Свечин А. А.* Стратегия / А. А. Свечин. — Москва: Воениздат, 1926. — 399 с.
17. *Стратегия в трудах военных теоретиков / под ред. А. А. Свечина.* — Москва: Воениздат, 1926. — Т. 2. — 288 с.
18. *Сумець О. М.* Стратегічний менеджмент: навч. посіб. / О. М. Сумець, М. І. Бондаренко. — Київ: Хай-тек Прес, 2010. — 240 с.
19. *Тарнавська Н.* Стратегічний менеджмент: практикум [навч. посібник] / Н. Тарнавська, О. Напора. — Тернопіль: Карт-бланш; Київ: Кондор, 2008. — 287 с.
20. *Шершньова З. Є.* Стратегічне управління: підручник / З. Є. Шершньова. — [2-ге вид., перероб. і доп.]. — Київ: КНЕУ, 2004. — 699 с.
21. *Щедровицький Г. П.* Психология и методология / Г. П. Щедровицький. — Т. 2. — Вып. 1. — Москва: Путь, 2004. — 368 с.

Наведено систематичний огляд змістовного наповнення термінів “політика” та “стратегія” у контексті застосування цих понять при стратегічному управлінні системою підготовки професіоналів стратегічного мислення. З огляду на аналіз взаємозв’язку основних категорій, можна зробити висновок, що різні тлумачення терміна “політика” залежать від розуміння інтерпретації поставлених цілей, завдань і функцій. Політика, по суті, — діяльність управліців стратегічного рівня. Тобто політика і стратегія освіти мають відповідати цілям суспільства, яке включає і державу, і систему освіти.

An systematic review of the content of the terms “policy” and “strategy” in the context of the application of these concepts in strategic management system of training professional strategic thinking. Based on the analysis of the relationship of the major categories, we can conclude that different interpretations of the term “politics” depend on the understanding of the interpretation of the goals, objectives and functions. Politics, in fact — Strategic management activities. Based on the latter, education policy and strategy must meet the goals of society, which includes both the state and the education system.

Приведен систематический обзор содержательного наполнения терминов “политика” и “стратегия” в контексте применения этих понятий при стратегическом управлении системой подготовки специалистов стратегического мышления. Исходя из анализа взаимосвязи основных категорий, можно сделать вывод о том, что различные толкования термина “политика” зависят от понимания интерпретации поставленных целей, задач и функций. Политика, по сути, — деятельность управленцев стратегического уровня. Исходя из последнего, политика и стратегия образования должны отвечать целям общества, включая и государство, и систему образования.

Надійшла 12 вересня 2016 р.